

PANDEMİ SÜRECİNDE FİNANSAL PİYASALARDA YATIRIM EĞİLİMLERİNİN DEĞİŞİMİ

Change In Investment Trends In Financial Markets During The Pandemic

Dr. Öğretim Üyesi. Özlem ÖZARSLAN SAYDAR

Altınbaş Üniversitesi, İşletme Fakültesi / Enstitüsü, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8427-6298>

ÖZET

İnsanlık tarihinin her döneminde yaşanan salgınlar, tarihin her döneminde çok sayıda insanın hayatını kaybetmesine yol açmıştır. Kasım 2019'da Çin'de ortaya çıkan Covid-19 salgını, Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'nce "pandemi – birçok coğrafyayı bir arada tehdit eden yaygın salgın" olarak ilan edilmiş, ortaya çıktığı günden beri dünya ölçeğinde hızla yayılarak milyonlarca insanın ölümüne neden olmuştur. Gündelik yaşamı derinden etkileyerek kısa bir süre içinde küresel ekonomiyi de tehdit eder hale gelen pandemi, üretim, tüketim ve yatırım harcamalarının seyrini olumsuz yönde değiştirerek gerek reel sektör gerekse finans sektörü açısından toparlanması uzun sürecek bir sürecin başlamasına sebebiyet vermiştir. Bu çalışmada Pandeminin finansal piyasalar üzerindeki etkileri yatırımcı davranışları penceresinden incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla hazırlanan anket çalışmasıyla Covid 19 pandemisinin, finansal piyasalarda yatırım yapan bireysel yatırımcı davranışlarına etkileri davranışsal finans perspektifinden araştırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Covid 19, pandemi, yatırım, yatırım tercihleri, yatırım davranışı, davranışsal finans

ABSTRACT

Epidemics in every period of human history have led to the death of many people for centuries. The Covid-19 epidemic, which emerged in China in November 2019, was declared by the World Health Organization (WHO) in March 2020 as a "pandemic - a widespread epidemic that threatens many geographies together" and since its inception, it has spread rapidly around the world, causing the death of millions of people. The pandemic, which deeply affected daily life and became a threat to the global economy in a short time, changed the course of production, consumption and investment expenditures negatively, causing the start of a process that would take a long time to recover in terms of both the real sector and the financial sector. In this study, the effects of the Pandemic on financial markets have been tried to be examined from the perspective of investor behavior. With the survey study prepared for this purpose, the effects of the Covid 19 pandemic on the behavior of individual investors investing in financial markets are investigated from a behavioral finance perspective.

Key Words: Covid 19, pandemic, investments, investment preferences, investing behavior, behavioral finance.

1. GİRİŞ

Dünyada eşzamanlı olarak çok yaygın bir şekilde çok fazla sayıda insanı tehdit eden bulaşıcı hastalıklara pandemi denilmektedir. Kasım 2019'da Çin'de ortaya çıkan Covid-19 salgını, Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'nce "pandemi – birçok coğrafyayı bir arada tehdit eden yaygın salgın" olarak ilan edilmiş, ortaya çıktığı günden beri dünya ölçeğinde hızla yayılarak milyonlarca insanın ölümüne neden olmuştur. Gündelik yaşamı derinden etkileyerek kısa bir süre içinde küresel ekonomiyi de tehdit eder hale gelen pandemi, üretim, tüketim ve yatırım harcamalarının seyrini olumsuz yönde değiştirerek gerek reel sektör gerekse finans sektörü açısından toparlanması uzun sürecek bir sürecin başlamasına sebebiyet vermiştir. Salgının dünya çapında yayılması birçok alanda etkisini göstermiş ve küresel iktisadi faaliyetin sert bir şekilde daralmasına neden olmuştur. Salgın nedeniyle gündelik yaşam ve iş yaşamındaki kısıtlamalar, üretim, tüketim ve tedarik zincirlerini etkilerken, salgının küresel ölçekte yayılmasıyla belirsizlikteki artış, finansal koşullardaki sıkılaşıma, hanehalklarının gelir kaybı ve firmaların nakit akışındaki bozulma talepte de belirgin bir zayıflamaya yol açmıştır.

Tüm dünyayı etkisi altına alan salgının küresel finans krizinden daha derin ekonomik etkileri olduğu görülmektedir. Böylesine olumsuz etkilerin finans piyasalarına yansması ise çok gecikmemiştir. Likidite sıkıntısının yanısıra artan belirsizlikle yatırımcıların yatırım tercihlerinde de değişimler gözlenmeye başlanmıştır. Çalışma pandemi sürecinde bireysel yatırımcıların yatırım tercihlerinin değişimini araştırmak amacıyla yapılmıştır.

2. YATIRIM DAVRANIŞI VE COVID-19 PANDEMİSİNİN YATIRIM DAVRANIŞLARINA ETKİSİ

2.1. Yatırım Davranışı

Yatırım, fonların daha fazla gelir elde etme amacı ile belirli bir işe, alana tahsis edilmesi, veya finansal araçlara bağlanmasıdır. Yatırım kararlarının tümünde temel unsur, beklenen getiri ve risk dengesi olup, yatırımcı minimum risk ile maksimum getiri elde etmeyi hedefler. Risk-getiri dengesi yatırımcıların risk tercihlerine bağlı olarak oluşurken alınan riskin yüksekliği ölçüsünde beklenen getiri de artar.

Yatırım kararlarının verilmesinde yatırımın zamanlaması, büyüklüğü ve niteliği yatırımın başarısını belirler. Ancak yatırım kararları sadece risk, verim, karlılık gibi bileşenlerden değil davranışsal faktörlerden de etkilenir. Dünyada yaşanan küresel veya yerel krizler her dönemde yatırımların seyrini etkilemiştir. Kriz ortamlarında yatırımcılar daha güvenli alanlara yönelme eğilimindedir. Belirsizliğin ve riskin yükseldiği dönemlerde devlet tahvil ve bonoları veya altın gibi güvenli liman kabul edilen yatırım araçlarının yatırım tercihlerinde öne çıktığı görülür. Ekonominin normal seyrinde ise yatırım kararlarının en önemli ölçütü yatırımcıların risk-getiri tercihleridir. Riske karşı tutumlarına göre yatırımcılar;

- a) Riskten kaçınan yatırımcılar,
- b) Riske karşı kayıtsız yatırımcılar ve
- c) Riski seven (risk alan) yatırımcılar

olmak üzere üç kategoride değerlendirilir. Riskten kaçınan yatırımcılar daha az getiriye razı olurken, riski sevenler ortalamadan üstünde bir getiri beklentisi içinde olurlar. Ancak finansal veya ekonomik krizler, uluslararası soğuk ya da sıcak savaş dönemleri, uzun süreli ticaret ambargoları veya pandemiler gibi olağanüstü dönemlerde yatırımcıların davranışları da artan belirsizlik ve risk dolayısıyla değişir ve yatırım tercihleri daha güvenli alanlara yönelir.

2.2. Covid-19 Pandemisinin Yatırım Davranışlarına Etkisi

Kasım 2019’da Çin’de ortaya çıkan Covid-19 pandemisi, Mart 2020’de Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)’nce “pandemi – birçok coğrafyayı bir arada tehdit eden yaygın salgın” olarak ilan edilmiş, ortaya çıktığı günden beri dünya ölçeğinde hızla yayılarak milyonlarca insanın ölümüne neden olmuştur. Gündelik yaşamı derinden etkileyerek kısa bir süre içinde küresel ekonomiyi de tehdit eder hale gelen pandemi, üretim, tüketim ve yatırım harcamalarının seyrini olumsuz yönde değiştirerek gerek reel sektör gerekse finans sektörü açısından toparlanması uzun sürecek bir sürecin başlamasına sebebiyet vermiştir. Salgının dünya çapında yayılması birçok alanda etkisini göstermiş ve küresel iktisadi faaliyetin sert bir şekilde daralmasına neden olmuştur. Salgın nedeniyle gündelik yaşam ve iş yaşamındaki kısıtlamalar, üretim, tüketim ve tedarik zincirlerini etkilerken, salgının küresel ölçekte yayılmasıyla belirsizlikteki artış, finansal piyasalara ve doğal olarak yatırımcı davranışlarına da yansımıştır. Bu şartlar altında yatırımcılar yatırım kararlarını belirsizlik koşulları altında almak durumunda kalmışlardır. Davranışsal finans çerçevesinde, bireylerin aldıkları kararlarda sadece bilimsel gerçekleri ve analizleri dikkate almadığı ve bireyin çoğu durumlarda rasyonellikten saptığı öne sürülür. Durum böyle iken bir de pandemi şartları eklenince yatırımcıların refleksleri tamamen farklı yönlere de gidebilmektedir.

Piyasalar ekonomideki yüksek belirsizlik ve stres dönemlerinden şiddetle etkilenirler. 2001 Bankacılık krizinde, 2008 küresel finans krizinde ve daha birçok finansal krizde piyasaların verdiği ani tepkiler neticesinde varlık fiyatlarında ve endekslerde sert düşüşlerden kaynaklı büyük kayıplar yaşanmıştır. Bu kayıpların yaşanmasında esas unsur finansal ya da ekonomik stresler karşısında yatırımcıların verdiği reaksiyonlardır. Covid 19 Pandemisinde de bireysel yatırımcılar yatırım tercihleri konusunda farklı refleksler göstermişlerdir. Bu çalışma bu dağılımın kapsamlı bir araştırmasını içermektedir.

3. LİTERATÜR

Şahin (2021), Türkiye’de tesadüfi örneklem yolu ile tespit edilen 399 işletme verisini incelediği çalışmasında anket yöntemiyle toplanan verileri analiz etmiş, analiz sonucunda yatırım davranışlarının yatırım sonuçlarına ilişkin algı üzerinde pozitif, Covid 19 sürecinin yatırım sonuçlarına ilişkin algı üzerinde ise negatif etkisinin olduğunu ve yatırım davranışı ile yatırım sonuçları arasındaki ilişkide Covid-19 sürecinin düzenleyici bir etkisinin olmadığını tespit etmiştir.

Gurbaxani ve Gupte (2021) Hindistan’daki küçük şehirlerde yaşayan bireysel yatırımcılar üzerinde yaptıkları çalışmada Covid 19’un yatırımcıları nasıl etkilediğini araştırmışlardır. Salgın önlemlerinin tasarruf ve yatırım davranışlarını bariz bir şekilde etkilediği bulgularan çalışma sonuçlarına göre katılımcıların yatırımlarının %43 oranında düştüğü belirlenmiş, yatırımcıların davranışları cinsiyete ve yaşa göre önemli bir farklılık göstermemiştir.

Kiruba ve Vasantha (2021) yaptıkları çalışmada Covid 19 pandemisi sürecinde Hindistan’da hisse senedi piyasalarındaki yatırımcıların yatırım davranışlarını incelemişlerdir. Çalışma kapsamında Nisan 2020 ile Haziran 2020 arasındaki dönemde yatırımcıların kararlarını etkileyen psikolojik etkenler araştırılmıştır. Yatırımcı davranışlarının risk algısı, değer düşüklüğü korkusu, riske karşı tutumları, volatilité karşısındaki endişeleri, sürü bağışıklığı ve aşı güncellemelerinden nasıl etkilendiğinin analiz edildiği çalışmada, riske karşı eğilimler ve piyasalardaki volatilitéye duyulan endişeler salgın şartlarından etkilenmezken; sürü bağışıklığı, aşı güncellemeleri, yatırımcıların risk algısı ile yatırımlarındaki olası değer düşüklüğü korkusu faktörlerinin etkilendiği tespit edilmiştir.

Sohail ve arkadaşları (2020) Covid 19 sürecinde Pakistan Borsası’nda bireysel yatırımcı davranışlarını etkileyen faktörleri nitel bir araştırma tekniği kullanarak yaptıkları çalışmada, bireysel yatırımcıların kararlarında bütünsel olarak piyasa faktörlerinin psikolojik faktörlere göre çok daha etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Çalışmanın bulgularına göre; piyasanın volatilitesi, yatırımcıların güveni, hükümet politikaları, politik istikrar, aracı kurum tavsiyeleri ve finansal getiri faktörlerinin özellikle yatırımcıların davranışları üzerinde etkili olduğu, ancak dini inançlar, sosyal statü ya da aile üyelerinin düşünceleri gibi faktörlerin ise bireysel yatırımcıların kararlarında anlamlı düzeyde etkili olmadığı gözlenmiştir.

Ortmann vd. (2020), Almanya piyasasında perakende yatırımcıların Covid 19 pandemisine nasıl tepki verdiklerini araştırdıkları makalelerinde şu sonuçlara ulaşmışlardır;

- ✓ Yatırımcıların haftalık işlem hacmi artmış ve yeni pozisyon açma eğilimleri artmıştır.
- ✓ Yatırımcılar, hesaplarına yeni fonlar ekleyerek daha fazla yeni hesap açtıkları gözlenmiştir.
- ✓ Yatırımcıların kaldıraç kullanımını önemli düzeyde azalttığı tespit edilmiştir.

Yatırımcılar açığa satışa artan oranda bir eğilim göstermişlerdir.

4. METODOLOJİ

Çalışmada, Covid 19 pandemisi sürecinde Türkiye piyasasında bireysel yatırımcıların yatırım eğilimlerini araştırmak amacıyla, 623 katılımcıya anket yöntemiyle ulaşılmıştır. Tümü bireysel yatırımcılardan oluşan katılımcılara salgının başından itibaren yatırım tercihleri hakkında ayrıntılı sorular yönlendirilmiştir.

Ankette kişisel bilgilerin yer aldığı ilk bölümden sonra kişilerin yatırım portföyünün büyüklüğü, finansal piyasalardaki tecrübeleri, risk-getiri tercihleri, finans piyasaları hakkında bilgi düzeyleri ve yatırım kararlarını hangi kriterlere göre aldıkları üzerine sorular yer almıştır. Daha sonra ölçekli sorular yönlendirilerek yatırımcıların her bir yatırım aracına göre pandemiden önce ve sonraki risk algıları araştırılmıştır. Pandemi sürecinde yatırımcıların varlık dağılımları, salgından önce ve sonraki durumu tespit etmeye yönelik olarak sorgulanmıştır. Ayrıca bu süreçte oldukça öne çıktığı gözlenen Bitcoin gibi yeni yatırım alanlarındaki yatırım araçlarına olan ilginin derecesini ölçmek için bazı sorular yönlendirilmiştir.

4.1. Demografik Yapı ve Betimleyici İstatistikler

Çalışmanın amacı doğrultusunda katılımcılara yöneltilen sosyo-demografik sorular öncelikli olarak incelemeye alınmıştır. Anketi yanıtlayan 623 katılımcının sosyo-demografik profilleri Tablo 1’de sunulmaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların sosyo-demografik profili

Değişken	Grup	N	%
Cinsiyet	Kadın	272	0,44
	Erkek	351	0,56
Yaş	18 - 30	114	0,18
	31 - 50	413	0,66
	51 - 65	95	0,15
	66 ve üzeri	1	0,00
Medeni Durum	Evli	379	0,61
	Bekar	244	0,39
Eğitim Seviyesi	Yüksek Lisans / Doktora	335	0,54
	Ön lisans veya Lisans	260	0,42
	Lise	24	0,04
	İlköğretim / Ortaöğretim	4	0,01
Meslek	Ücretli	401	0,64
	Serbest meslek	155	0,25
	Öğrenci	12	0,02
	Emekli	22	0,04
	Çalışmıyor	33	0,05
Gelir Seviyesi	0 - 10.000	358	0,57
	10.001- 15.000	108	0,17
	15.001 - 20.000	62	0,10
	20.001 ve üzeri	95	0,15
Net Gelir Türü	Ücret	427	0,69
	Serbest Meslek Geliri	135	0,22
	Emekli Aylığı	20	0,03
	Diğer (Kira, faiz vb.)	41	0,07

Aktif yatırım yapan yatırımcı kitlesi baz alınarak elde edilen araştırmada özellikle her yaş grubundan tüm meslek gruplarına hitap eden, farklı gelir seviyelerinden katılımcılara yöneltilen sosyo-demografik verileri içeren soru setinin analiz edilmesi neticesinde elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir:

- ✓ Cinsiyet bağlamında neredeyse eşit bir dağılım bulunmaktadır. 623 katılımcının %56'sı erkek, %44'ü ise kadındır.
- ✓ Yaşa göre katılımcıların en çok %66 oranıyla 31-50 yaş aralığında yoğunlaştığı görülmektedir. 18-30 yaş arasındaki genç yatırımcıların oranı %18 iken 50 yaşının üzerindeki grup ise tüm katılımcı kitlesinin %15'ini oluşturmaktadır.
- ✓ Medeni durum değişkenine göre katılımcıların % 61'i evli, % 39'u ise bekar bireylerden oluşmaktadır.
- ✓ Eğitim seviyeleri bakımından katılımcıların % 54'ünün yüksek lisans ve doktora mezunu, yükseköğrenim görmüş kişilerden oluştuğu görülmektedir. Bu grubu % 42 ile ön lisans veya lisans mezunu yatırımcılar takip etmektedir. Oldukça düşük olduğu izlenen lise mezunu bireylerin oranı % 4'te kalırken, lise altı bir eğitim seviyesine sahip bireylerin oranı ise sadece % 1 olarak gerçekleşmiştir.
- ✓ Katılımcıların meslek gruplarına göre profilleri incelendiğinde, büyük çoğunluğun (%64) aylık düzenli gelire sahip "maaşlı/ücretli çalışan" olduğunu görmekteyiz. Bu çoğunluk grubun yanı sıra katılımcıların % 25'i serbest meslek ile uğraşmaktadır. Emekliler tüm katılımcıların % 4'ünü ve öğrenciler % 2'sini oluştururken, bütün yatırımcı kitlesinin içerisinde hiç çalışmayanların sayısı ise 33 olup tüm katılımcılar içindeki payı % 5'tir.
- ✓ Gelir seviyesi değişkeninde yatırımcıların yarısından fazlasının (%57), en yüksek 10.000 TL' ye kadar aylık gelirin olduğu görülmektedir. 10.001-15.000 TL arası aylık gelire sahip olanlar tüm katılımcıların %17'sini oluşturmaktadır. Katılımcıların yaklaşık %10'u aylık gelirlerinin 15.001-20.000 TL arası olduğunu ifade etmişlerdir. Çalışma kapsamında 20.001 TL ve üzeri kazanan bireyler ise katılımcıların %15'ini oluşturmaktadır.
- ✓ Katılımcıların net gelir türleri de sürdürdükleri meslek grupları ile benzerlik göstermektedir. Buna göre net geliri ücret olanlar katılımcıların %69'unu oluştururken, serbest meslek gelir türü de katılımcıların %22'sini oluşturmaktadır. Emekli durumundaki yatırımcılar %3'lük paya sahipken, sayılanların dışında bir gelir türüyle yaşayan "diğer gelir" kategorisindeki katılımcılar 41 kişi olup, tüm katılımcıların % 7'sini oluşturmaktadır.

Katılımcıların sosyo-demografik profili incelendikten sonra, finansal piyasalardaki yatırım tecrübeleri ve yatırım portföylerinin büyüklüğüne bakılmış, elde edilen dağılımların özeti Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların finansal piyasalardaki yatırım portföy büyüklükleri ve yatırım tecrübelerine ilişkin profili

Değişken	Grup	N	%
Yatırım Portföy Büyüklüğü	50.000 TL'ye kadar	315	0,51
	50.001 - 250.000 TL	161	0,26
	250.001 - 500.000 TL	55	0,09
	500.001 - 1.000.000 TL	46	0,07
	1.000.001 TL üzeri	46	0,07
Finansal piyasalardaki yatırım tecrübesi	1 yıldan az	241	0,39
	1 - 5 yıl	186	0,30
	6 - 10 yıl	59	0,09
	10 yıldan fazla	137	0,22

Katılımcılar yatırım portföylerinin büyüklükleri bakımından incelendiğinde yarısının (%50,56) maksimum 50.000 TL’lik büyüklükte portföylere sahip olduğu görülmektedir. Bu grubu en yakın takip eden yatırımcılar, yatırım portföyleri 50.001-250.000 TL ölçeğinde olup bütün katılımcıların %26’sını oluşturmaktadır. 250.001-500.000 TL aralığında portföy yöneten yatırımcılar %9 iken, 500.000’in üzerinde ve 1.000.000 TL’nin üzerindeki ölçekte yatırım portföyü bulunan en yüksek iki kategori de grup başına %7’lik paya sahiptir.

Finans piyasalarındaki tecrübelerine bakıldığında yatırımcıların büyük bölümünün yeni yatırımcılar olduğu görülmektedir. Katılımcıların %39’u finansal piyasalarda maksimum bir yıllık tecrübeye sahip olduklarını belirtmişlerdir. %30’u 1-5 yıllık deneyime sahipken, 6-10 yıl arası tecrübesi bulunanlar %9’luk bölümü oluşturmaktadır. 10 yılın üzerinde yatırım tecrübesi bulunan yatırımcılar ise bütün katılımcıların %22’sidir.

Tablo 3. Yatırımcıların finansal piyasalar hakkındaki bilgi seviyesi

Değişken	Grup	N	%
Finansal piyasalar hakkındaki bilgi seviyesi	Hiçbir bilgim yok.	50	0,08
	Düşük Seviye; piyasalar ve yatırım araçları hakkında çok az bilgiye sahibim.	184	0,30
	Orta Seviye; piyasalar ve yatırım araçları hakkında genel bilgiye sahibim.	245	0,39
	Gelişmiş; piyasaları ve yatırım araçlarının performansını yakından takip ediyorum.	103	0,17
	Uzman; finans ve sermaye piyasalarını sürekli takip ediyorum, yatırımlarımı kendim yönlendirecek kadar derin bilgiye sahibim.	41	0,07

Finansal piyasalar hakkındaki bilgi seviyelerine bakıldığında katılımcıların yaklaşık %70’inin piyasalar hakkında düşük ve orta seviyede bilgi sahibi oldukları görülmektedir. Uzmanlık düzeyinde finansal bilgi en düşük yüzdeye sahipken %17’lik kesim de piyasaları yakından takip ettiklerini beyan etmişlerdir.

Tablo 4. Yatırımcıların risk ve getiri tercihleri

Değişken	Grup	N	%
Yatırım kararı verirken risk ve getiri tercihleri	Olabildiğince riskten kaçmır, güvenli yatırım araçlarını tercih eder, az ama düzenli bir getiri sağlamayı tercih ederim.	280	0,45
	Enflasyonun üzerinde getiri beklentisiyle, yatırımda düşük riskli ürünlere yatırım yapabiliyim.	98	0,16
	Genel olarak orta riskli ürünleri tercih etmekle beraber, uzun vadede toplam getirimi artırmak amacıyla, riskli ürünlere makul ölçüde yatırım yapabiliyim.	190	0,30
	Yüksek getiri isterim ve yüksek riskli ürünlere yatırım yapabiliyim. Gelişmiş yatırım ürünlerinin riskleri konusunda bilgiliyim ve bu ürünlere yatırım yapabiliyim.	55	0,09

Yatırımcıların risk getiri tercihleri incelendiğinde katılımcıların yarısına yakın (%45) bir bölümünün riske karşı muhafazakar bir tutum izlediği görülmektedir. Pandemi gibi belirsizliğin yüksek olduğu dönemlerde riskten kaçınma eğilimi son derece normaldir. %30 oranında yatırımcı genel olarak riskli ürünlere sıcak bakmakla birlikte daha yüksek getiri amacıyla belli ölçüde yatırım yapabileceğini beyan etmişlerdir. Düşük

riskli varlıklara yatırım yapanların oranı %16 iken katılımcıların sadece %9'u yüksek riskli ürünleri tercih etmektedir. Finansal piyasalardaki tecrübesi 10 yılın üzerinde olan yatırımcıların daha yüksek riskli varlıkları tercih etmesi kuvvetle muhtemeldir. Bir önceki tabloda bu nitelikteki yatırımcıların toplam katılımcıların %22'si oranında olduğu ortaya konulmuştu. Piyasaları izleyen ve finansal okuryazarlığı yüksek bireylerin risk yönetimi açısından daha cesaretli olacağını öngörmek yanlış olmayacaktır.

Tablo 5. Yatırımcıların yatırım kararlarını verme kriterleri

Değişken	Grup	N	%
Yatırımcıların Yatırım Kararı Verme Kriterleri	Tamamen kendim karar veririm.	154	0,25
	Çevremde finansal görüşlerine inandığım kişilere danışırım, ancak son kararı kendim veririm.	342	0,55
	Çevremde finansal görüşlerine inandığım kişilerin yönlendirmeleri ile karar veririm.	70	0,11
	Profesyonel danışmanlık alırım, fakat kararımı kendim veriririm.	45	0,07
	Profesyonel danışmanlık alır ve bu kararları uygulayırım.	12	0,02

Çalışmaya katılan bireysel yatırımcıların yatırım kararlarını nasıl aldıklarının sorgulandığı bölümde yatırımcıların yarısından fazlası (%55) yakın çevresiyle müzakere ederek yatırımlarını şekillendirdiklerini ancak son kararı kendilerinin verdiğini beyan etmiştir. Bu durumda bireysel yatırımların büyük oranda yakın çevre veya arkadaş tavsiyeleri ile alındığını söylemek mümkündür. Yatırımcıların %25'i bütün kararlarını kendi kendine aldığını ifade ederken, %11'lik kısım finansal bilgisine inandığı yakınlarının yönlendirmeleri ile yatırımlarına yön vermektedir. Profesyonel danışmanlık alıp karara katılanlar %7, yatırımlarını tümüyle profesyonellere bırakanların oranı ise %2'de kalmıştır. Bu sonuçlara bakıldığında ülkemizde finansal okuryazarlık oranının çok yüksek olmayışının etkili olduğunu kabul etmek gerekir.

Tablo 6. Pandemi Sürecinde Tasarruf Eğilimlerinin Değişimi

Değişken	Grup	N	%
Pandemi Sürecinde Tasarruf Eğilimlerinin Değişimi	Pandemi öncesine göre daha çok tasarruf yapabiliyorum.	239	0,38
	Pandemi öncesine göre daha az tasarruf yapabiliyorum.	193	0,31
	Tasarruf seviyemde bir değişiklik olmadı.	191	0,31

Pandemi süreci sosyo-ekonomik hayatı derinden etkileyen bir dönem olmuştur. Birçok sektörün faaliyetlerini durdurma noktasına geldiği böylesi bir dönemde bireylerin harcama alışkanlıkları da farklılaşma göstermiştir. Yurt dışı hareketliliğinin yavaşlaması, eğlence ve turizm sektörünün en aza indiği hatta bazen tümüyle durduğu gözönünde bulundurulduğunda hanehalkı harcamalarının da azalması beklenen bir sonuçtur. Anket sonuçlarında da yaklaşık %40 oranında katılımcının salgın sürecinde tasarruf seviyesini artırdığı ortaya çıkmaktadır. Tasarruflarının azaldığını ifade eden veya değişiklik olmadığını belirten yatırımcıların oranı ise %31 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 7. Pandemi Sürecinden Önce Portföyde Ağırlığı Yüksek Olan Yatırım Aracı

Değişken	Grup	N	%
Pandemi sürecinden önce portföyde ağırlığı en yüksek olan yatırım aracı	Nakit ve Vadeli Mevduat	167	0,27
	Döviz	123	0,20
	Altın	174	0,28
	Hisse Senedi	68	0,11
	Tahvil, Bono ve Yatırım Fonları	30	0,05
	Diğer	61	0,10

Pandemi öncesinde yatırımların dağılımına bakıldığında, ağırlıklı olarak nakit ve vadeli mevduat, altın ve döviz üçgeninde yoğunlaşmakta olduğu görülmektedir. Vadeli mevduat ve altın her zaman kültürel olarak Türk yatırımcısının vazgeçilmez yatırım alanları olmuştur. Altın yatırımı hem altın hesabı hem de fiziki altın olarak yapılmaktadır. Vadeli mevduat ise sabit bir getiriye garanti etmesi bakımından risk almamak isteyen yatırımcıların öncelikli tercihlerinden biridir. Nitekim yatırımcıların riske karşı tutumlarının incelendiği bölümde %45 oranında risk almaktan kaçınan bir profil ortaya çıkmıştı. Sonuçlar incelendiğinde katılımcıların %75'inin nakit ve vadeli mevduat, altın ve döviz üçlüsüne yatırım yaptığı, buna karşın hisse yatırımının %11 oranında olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Pandemi sürecinde portföyde ağırlığı en yüksek olan yatırım aracı

Değişken	Grup	N	%
Pandemi sürecinde portföyde ağırlığı en yüksek olan yatırım aracı	Nakit ve Vadeli Mevduat	123	0,20
	Döviz	113	0,18
	Altın	186	0,30
	Hisse Senedi	113	0,18
	Tahvil, Bono ve Yatırım Fonları	23	0,04
	Diğer	65	0,10

Pandemi öncesi yatırım araçlarına göre yatırımların dağılımı sorgulandıktan sonra, pandemi sürecinde bu durumun nasıl değiştiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Büyük değişimler gözlenmemekle birlikte bu süreçte hisse senetlerine olan talebin artarak %11'den %18'e çıktığı göze çarpmaktadır. Döviz ve altın yatırımlarındaki küçük değişimleri sayılmazsa nakit ve mevduattaki fonların borsaya yönlendirildiği söylenebilir.

Tablo 9. Pandemi sürecinde portföydeki DÖVİZ varlıklarının etkilenme oranı

Değişken	Grup	N	%
Pandemi sürecinde portföydeki DÖVİZ varlıklarının etkilenme oranı	Döviz yatırımlarım bulunmuyor.	327	0,52
	Etkilenmedi, aynı oranda döviz varlığı tutuyorum.	148	0,24
	Döviz varlıklarımı % 0-20 oranında arttırdım.	89	0,14
	Döviz varlıklarımı % 20-50 oranında arttırdım.	30	0,05
	Döviz varlıklarımı % 50'den fazla oranda arttırdım.	29	0,05

2018 yılı itibarıyla başlayan dövizdeki yüksek volatilité, Covid 19 salgınının başladığı 2020 yılı başından bu yana artan şiddetle devam etmiştir. Bu ise döviz yatırımlarını daha riskli hale getirmiştir. Ankete katılan yatırımcıların dövizdeki riski almak istemedikleri görülmektedir. Katılımcı profilinin risk karşıtı tutumları gözönüne alındığında bu son derece doğaldır. %14'lük bir kesim döviz varlıklarını %20'ye kadar artırmış, %20'den fazla artıranlar ise toplam %10 civarındadır.

Tablo 10. Pandemi sürecinde portföydeki HİSSE SENEDİ varlıklarının değişimi

Değişken	Grup	N	%
Pandemi sürecinde portföydeki HİSSE SENEDİ varlıklarının değişimi	Hisse senedi yatırımlarım bulunmuyor.	416	0,67
	Değişmedi, pandemi öncesi ile aynı oranda hisse senedi yatırımı yapıyorum.	47	0,08
	Hisse senedi yatırımlarımı % 0-20 oranında arttırdım.	69	0,11
	Hisse senedi yatırımlarımı % 20-50 oranında arttırdım.	26	0,04
	Hisse senedi yatırımlarımı % 50'den fazla oranda arttırdım.	65	0,10

Hisse senedi yatırımlarının portföy içindeki payı değerlendirildiğinde, katılımcıların büyük bir kısmının (%67) portföyünde hisse senedi bulundurmadığı görülmektedir. %11 oranında yatırımcı hisse yatırım oranlarında %20'ye kadar artış kaydettiğini belirtirken, yatırımcıların %8'i portföylerindeki hisse oranının değişmediğini ifade etmiştir.

Tablo 11. Pandemi sürecinde Portföydeki Tahvil/Bono/Yatırım Fonlarının Etkilenme Düzeyi

Değişken	Grup	N	%
Pandemiden Portföydeki Tahvil/Bono/Yatırım Fonlarının Etkilenme Düzeyi	Tahvil, Bono ve Yatırım Fonu yatırımlarım bulunmuyor.	530	0,85
	Etkilenmedi, aynı oranda Tahvil, Bono ve Yatırım Fonu yatırımı yapıyorum.	53	0,09
	Tahvil, Bono ve Yatırım Fonu yatırımlarımı % 0-20 oranında arttırdım.	27	0,04
	Tahvil, Bono ve Yatırım Fonu yatırımlarımı % 20-50 oranında arttırdım.	8	0,01
	Tahvil, Bono ve Yatırım Fonu yatırımlarımı % 50'den fazla oranda arttırdım	5	0,00

Yatırımcıların portföylerinde tahvil/bono ve yatırım fonlarının payı araştırıldığında hisse senedinde görüldüğü portföylerdeki ağırlığının son derece düşük olduğu görülmektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%85) portföyünde tahvil/bono ve yatırım fonu bulundurmadığı kaydedilen sonuçlara göre, %9 oranında yatırımcı bu tür yatırımlarında pandemi nedeniyle bir değişiklik olmadığını, %4'ü

portföylerindeki tahvil/bono ve yatırım fonlarının %20'ye kadar artış kaydettiğini ve sadece %4'ü %20'ye kadar artış gösterdiğini ifade etmiştir.

Tablo 12. Pandemiden Portföydeki ALTIN Varlıklarının Etkilenme Düzeyi

Değişken	Grup	N	%
Pandemiden Portföydeki ALTIN Varlıklarının Etkilenme Düzeyi	Etkilenmedi, aynı oranda altın varlığı tutuyorum.	173	0,28
	Altın varlıklarımı % 0-20 oranında arttırdım.	131	0,21
	Altın varlıklarımı % 20-50 oranında arttırdım.	33	0,05
	Altın varlıklarımı % 50'den fazla oranda arttırdım.	20	0,03
	Altın yatırımlarım bulunmuyor.	266	0,43

Altın yatırımları açısından yatırımcıların %43'ünün portföylerinde altın tutmadıkları görülmektedir. Anket sonuçlarına göre, katılımcıların %28'i portföylerindeki altın oranının değişmediğini ifade etmiştir. Altın yatırımlarının oranında %20'ye kadar artış olduğunu kaydeden yatırımcıların oranı ise %8'dir.

Tablo 13. Pandemi sürecinde yatırımların TL nominal olarak değişimi

Değişken	Grup	N	%
Pandemi Sürecinde Yatırımların TL Nominal Olarak Değişimi	% 0-20 arasında değer kaybetti.	221	0,35
	% 20'den fazla değer kaybetti.	78	0,13
	% 0-20 arasında değer kazandı.	200	0,32
	% 20'nin üzerinde değer kazandı.	124	0,20

Yatırımcıların yatırımlarının değerini nominal olarak ne kadar koruyabildiklerinin araştırıldığı bu bölümde, %35'inin %20'ye kadar değer kaybı yaşadığı anlaşılmaktadır. %20'den daha çok değer kaybı yaşayanların oranı %13'te kalmıştır. Yatırımlarının oranında %20'ye kadar artış olduğunu kaydeden yatırımcıların %32' ve portföyünün değerini bu oranın üzerinde arttıran yatırımcılar ise toplam katılımcıların %20'sini oluşturmaktadır. İlk bölümlerde gösterildiği üzere, finansal okuryazarlığı ve finansal piyasalardaki tecrübesi çok da yüksek olmayan bir yatırımcı kitlesine göre böylesine zor koşullarda %50'nin üzerinde yatırımcının portföyünde değer artışı sağlayabilmesi olumlu bir sonuç olarak algılanmalıdır.

Tablo 14. Pandemi sürecinde yatırımcıların finans piyasalarına olan güveninin etkilenme oranı

Değişken	Grup	N	%
Pandemi süreci, finans piyasalarına olana güveninizi hangi oranda etkiledi?	Hiç etkilemedi. Pandemi öncesi gibi yatırım yapmaya devam ediyorum.	287	0,46
	Biraz etkiledi. Portföyümdeki riskli varlıkların oranını azalttım.	198	0,32
	Tamamen etkilendim, bundan sonra riskli varlıklara yatırım yapmayı düşünmüyorum.	138	0,22

Finansal kriz veya pandemi gibi olağanüstü durumlar, finans piyasaları belirsizlik ve riskin en yüksek olduğu dönemlerdir. Böyle dönemlerde varlık fiyatlarında volatilitenin de yükseldiği görülür. Bu ise piyasalara olan güvenin sarsılmasına neden olabilir. Çalışma kapsamında katılımcıların %46'sı pandemi nedeniyle piyasalara olan güveninin sarsılmadığını beyan etmiştir. %32'si riskli varlıkları azaltarak portföyünü korumaya çalışırken, %22'lik kısım da yüksek oranda etkilendiğini, portföyünde riskli varlık bulundurmayacağını ifade etmiştir.

Tablo 15. Pandemi sürecinde yeni yatırım alanlarına yönelim

Değişken	Grup	N	%
Pandemi sürecinde daha önce hiç bulunmadığınız yeni yatırım alanlarına yatırım yaptınız mı?	Döviz	31	0,05
	Altın	75	0,12
	Hisse Senedi	67	0,11
	Bono, Tahvil ve Yatırım Fonları	17	0,03
	Vadeli Piyasalar	18	0,03
	Gayrimenkul	37	0,06
	Kripto Paralar	106	0,17
	Hiçbiri	272	0,44

Pandemi sürecinde en çok merak edilen hususlardan biri de farklı yatırım araçlarının ne oranda tercih edildiği olmuştur. Bu bölümde de öne çıkan sonuçlardan birinin, kripto piyasasının yeni bir yatırım aracı olarak varlık göstermesi olduğu görülüyor. Yatırımcıların %17'si daha önce hiç girmedikleri bir alan olarak kripto paralara yatırım yaptıklarını ifade etmiştir. Bunu en yakın altın ve gayrimenkul takip etmiştir. Altın

her zaman güvenilir olma özelliğini korumaktadır. Gayrimenkul ise özellikle salgından kaynaklı yaşanan karantınalar nedeniyle kalabalık tatil bölgelerini tercih etmeyen bireylerin özellikle sahil bölgelerinde yazlık ev taleplerinin artmasıyla yükselen bir yatırım aracı olmuş, sektördeki fiyat artışlarına rağmen talebini korumuştur.

5. SONUÇ

2019 yılının sonlarında ortaya çıkan Covid-19 pandemisi ortaya çıktığı günden beri dünya ölçeğinde hızla yayılarak gündelik yaşamı derinden etkilemiş, kısa bir süre içinde küresel ekonomiyi de tehdit eder hale gelmiştir. Salgın, üretim, tüketim ve yatırım harcamalarının seyrini olumsuz yönde değiştirerek gerek reel sektör gerekse finans sektörü açısından toparlanması uzun sürecek bir sürecin başlamasına sebebiyet vermiştir.

Bu çalışmada Pandeminin finansal piyasalar üzerindeki etkileri yatırımcı davranışları penceresinden incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla hazırlanan anket çalışmasıyla Covid 19 pandemisinin, finansal piyasalarda yatırım yapan bireysel yatırımcı davranışlarına etkileri davranışsal finans perspektifinden araştırılmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda 623 katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcılarda finans piyasalarında yatırım yapmaları dışında özellikli bir durum aranmamış, sosyo-demografik özellikleri araştırılan ilk bölümden de anlaşıldığı üzere, büyük ölçüde eğitim seviyesi yüksek, neredeyse %90'ının üzerinde bir oranla yüksek öğrenim görmüş kişiler oldukları, en az önlisans ve lisans mezunu olmak üzere yarıdan fazlasının da (%54) yüksek lisans ve doktora mezunu bireylerden oluştuğu, yine büyük oranda ücretli çalışanlar olduğu ve kadın-erkek dağılımının yarı yarıya adil dağılım gösterdiği tespit edilmiştir.

Katılımcıların sosyo-demografik profili incelendikten sonra, finansal piyasalardaki yatırım tecrübeleri ve yatırım portföylerinin büyüklükleri analiz edilmiş, katılımcıların önemli bir kısmının (%50,56) maksimum 50.000 TL'lik büyüklükte portföylere sahip olduğu görülmüştür. Finans piyasalarındaki tecrübelerine bakıldığında yatırımcıların büyük bölümünün yeni yatırımcılar olduğu görülmektedir. Katılımcıların %39'u finansal piyasalarda maksimum bir yıllık, %30'u ise 1-5 yıllık deneyime sahip olduklarını belirtmişlerdir. Böylelikle genç, yüksek eğitimli bir profil ile çalışmanın gerçekleştirildiği söylenebilir.

Yatırımcıların risk getiri tercihleri bakımından yarısına yakın (%45) bir bölümünün riske karşı muhafazakar bir tutuma sahip olduğu görülmektedir. Pandemi gibi belirsizliğin yüksek olduğu dönemlerde riskten kaçınma eğilimi son derece normaldir. %30 oranında yatırımcı genel olarak riskli ürünlere sıcak bakmakla birlikte daha yüksek getiri amacıyla belli ölçüde yatırım yapabileceğini beyan etmişlerdir. Risk alabilirliğin finansal piyasalardaki tecrübe ile ilişkili olduğu bir açıdan söylenebilir. Burada da bu nitelikteki yatırımcıların toplam katılımcıların %22'si oranında olduğu ortaya konulmuştu. Piyasaları izleyen ve finansal okuryazarlığı yüksek bireylerin risk yönetimi açısından daha cesaretli olacağını öngörmek yanlış olmayacaktır.

Pandemi süreci sosyo-ekonomik hayatı derinden etkileyen bir dönem olmuştur. Birçok sektörün faaliyetlerini durdurma noktasına geldiği bir dönemde bireylerin harcama alışkanlıkları farklılaşma göstermesinin bir sonucu olarak hanehalkı harcamalarının azalması beklenen bir sonuçtur. Anket sonuçlarında da yaklaşık %40 oranında katılımcının salgın sürecinde tasarruf seviyesini artırdığı ortaya çıkmaktadır. Diğer bir deyişle pandemi süreci harcamaların kısıldığı, tasarruf seviyesinin yükseldiği bir dönem olmuştur.

Çalışmada yatırımların dağılımı pandemi öncesi ve pandemi sonrası olarak incelenmiştir. Yatırımların dağılımı pandemiden önce ağırlıklı olarak nakit ve vadeli mevduat, altın ve döviz üçgeninde yoğunlaşmaktayken, pandemi sürecinde bu durumda büyük değişimler gözlenmemekle birlikte bu süreçte hisse senetlerine olan talebin artışı dikkat çekmiştir. Pandemi döneminde döviz ve altın yatırımlarındaki küçük değişimler sayılmazsa nakit ve mevduattaki fonların borsaya yönlendirildiği söylenebilir. Vadeli mevduat ve altın her zaman kültürel olarak Türk yatırımcısının vazgeçilmez yatırım alanları olmuştur. Altın yatırımı hem altın hesabı hem de fiziki altın olarak yapılmaktadır. Vadeli mevduat ise sabit bir getiriyi garanti etmesi bakımından risk almak istemeyen yatırımcıların öncelikli tercihlerinden biridir. Nitekim yatırımcıların riske karşı tutumlarının incelendiği bölümde %45 oranında risk almaktan kaçınan bir profil ortaya çıkmıştı. Sonuçlar incelendiğinde katılımcıların %75'inin nakit ve vadeli mevduat, altın ve döviz üçlüsüne yatırım yaptığı, buna karşın hisse yatırımının %11 oranında olduğu görülmüş, pandemi sürecinde bu oranın %18'e yükseldiği kaydedilmiştir. Portföyde yer alan varlıklar tek tek sorgulandığında yatırımcıların %67'sinin portföylerinde hisse senedi bulundurmadığı, %54'ünün ise döviz tutmadığı

görülmektedir. Tahvil/bono ve yatırım fonlarının payı ise çok daha düşük seviyede olup katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%85) portföyünde bu tür fonları buldurmadığı gözlenmiştir. Altın yatırımları açısından yatırımcıların %43'ünün portföylerinde altın tutmadıkları görülmektedir.

Yatırımcıların yatırımlarının değerini nominal olarak ne kadar koruyabildiklerinin araştırıldığı çalışmanın son bölümünde, finansal okuryazarlığı ve finansal piyasalardaki tecrübesi çok da yüksek olmayan bir yatırımcı kitlesine göre böylesine zor koşullarda %50'nin üzerinde yatırımcının portföyünde değer artışı sağlayabilmesi olumlu bir sonuç olarak algılanmalıdır.

Özetle, Pandemi sürecinde bireysel yatırımcı davranışlarının araştırıldığı bu çalışmada, yatırım davranışlarında büyük farklılaşmalar görülmemekle beraber bazı yeni yatırım araçlarına olan ilginin artmış olduğu gözlenmiştir. Vadeli mevduat ve altının Türk halkının vazgeçilmez yatırım alanları olarak yerini korumuş, hatta altına olan ilgi artmış, altın güvenilir liman olma özelliğini korumuştur. Gayrimenkul ise özellikle salgından kaynaklı yaşanan karantinalar nedeniyle kalabalık talebi artan yatırımlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Pandemi sürecinde en çok merak edilen hususlardan biri de farklı yatırım araçlarının ne oranda tercih edildiği olmuştur. Burada kripto piyasasının yeni bir yatırım aracı olarak varlık göstermesi dikkat çekmektedir. Yatırımcıların %17'si daha önce hiç girmedikleri bir alan olarak kripto paralara yatırım yaptıklarını ifade etmiştir.

KAYNAKLAR

Şahin, L. (2021), "Yatırım Davranışlarının ve Covid-19 Sürecinin Yatırım Sonuçlarına Etkisi", Yayınlanmamış YL Tezi, Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batman.

Gurbaxani ve Gupte (2021), A Study on the Impact of COVID- 19 on Investor Behaviour of Individuals in a Small Town in the State of Madhya Pradesh, India, Australasian Accounting Business and Finance Journal, Vol. 15, Issue 1, 2021.

Angelin S. Kiruba, S. Vasantha, (2021), Determinants in Investment Behaviour During The COVID-19 Pandemic, Indonesian Capital Market Review 13 (2021) 71-84.

Sohail, A, Hussain, A, Qurashi, Q. A., (2020), An Exploratory Study to Check the Impact of COVID-19 on Investment Decision of Individual Investors in Emerging Stock Market, Electronic Research Journal of Social Sciences and Humanities Vol 2: Issue IV, pp. 1-13.

Ortmann, R., Sascha, Pelster, M., Wengerek, S. T., COVID-19 and Investor Behavior, Finance Research Letters, Volume 37, November 2020.

EK

ARAŞTIRMADA KULLANILAN ANKET

Pandemi Sürecinde Finansal Piyasalarda Yatırım Eğilimlerinin Değişimi

Bu anket çalışmasının amacı Covid 19 pandemisinin finansal piyasalardaki yatırımcı davranışlarına etkilerinin davranışsal finans perspektifinden incelenmesidir. Anket formunda elde edilen bilgiler bilimsel amaçla kullanılacaktır. Çok değerli görüşlerinizi paylaştığınız, bilimsel bir çalışmaya zaman ayırarak katkıda bulunduğunuz için teşekkür eder, saygılarımızı sunarız.

NOT: "Pandemi Süreci" ile Ocak 2020 - Ocak 2021 arası dönem ifade edilmektedir.

1. Kişisel Bilgiler

Cinsiyetiniz :

Erkek

Kadın

Yaş Grubunuz :

18 - 30 yaş

31 - 50 yaş

51 - 65 yaş

66 ve üzeri

Medeni Durumunuz :

- Bekar
 Evli

Eğitim Düzeyiniz :

- İlköğretim / Ortaöğretim
 Lise
 Önlisans veya Lisans
 Yüksek Lisans / Doktora

Mesleğiniz :

- Çalışmıyor
 Öğrenci
 Ücretli
 Serbest meslek
 Emekli

Mali Durumunuz

a) Aylık Net Geliriniz (TL)

0 - 10.000	
10.001 - 15.000	
15.001 - 20.000	
20.001 ve üzeri	

b) Aylık Net Gelirinizin Türü

Ücret	
Serbest Meslek Geliri	
Emekli Aylığı	
Diğer (Kira, faiz, vb.)	

2. Yatırım portföyünüzün büyüklüğü:
- 50.000 TL'ya kadar
 50.001 - 250.000 TL
 250.001 - 500.000 TL
 500.001 – 1.000.000 TL
 1.000.001 TL üzeri
3. Finansal piyasalardaki yatırım tecrübeniz:
- 1 yıldan az
 1-5 yıl
 6-10 yıl
 10 yıldan fazla
4. Yatırım kararı verirken risk ve getiri tercihiniz aşağıdakilerden hangisine daha yakındır?
- Olabildiğince riskten kaçınır, güvenli yatırım araçlarını tercih eder, az ama düzenli bir getiri sağlamayı tercih ederim.
 Enflasyonun üzerinde getiri beklentisiyle, yatırımda düşük riskli ürünlere yatırım yapabilirim.
 Genel olarak orta riskli ürünleri tercih etmekle beraber, uzun vadede toplam getirimi artırmak amacıyla, riskli ürünlere makul ölçüde yatırım yapabilirim.
 Yüksek getiri isterim ve yüksek riskli ürünlere yatırım yapabilirim. Gelişmiş yatırım ürünlerinin riskleri konusunda bilgiliyim ve bu ürünlere yatırım yapabilirim.
5. Aşağıdakilerden hangisi finansal piyasalar hakkındaki bilgi seviyenizi en iyi tanımlar?
- Hiçbir bilgim yok.
 Düşük Seviye; piyasalar ve yatırım araçları hakkında çok az bilgiye sahibim.

- Orta Seviye; piyasalar ve yatırım araçları hakkında genel bilgiye sahibim.
- Gelişmiş; piyasaları ve yatırım araçlarının performansını yakından takip ediyorum.
- Uzman; finans ve sermaye piyasalarını sürekli takip ediyorum, yatırımlarımı kendim yönlendirecek kadar derin bilgiye sahibim.
6. Yatırım yaparken nasıl karar verirsiniz?
- Tamamen kendim karar veririm.
- Çevremde finansal görüşlerine inandığım kişilere danışırım, ancak son kararı kendim veririm.
- Çevremde finansal görüşlerine inandığım kişilerin yönlendirmeleri ile karar veririm.
- Profesyonel danışmanlık alırım, fakat kararımı kendim veriririm.
- Profesyonel danışmanlık alır ve bu kararları uygularım.
7. Pandemi sürecinde tasarruf yapabilme gücünüz nasıl değişti?
- Pandemi öncesine göre daha çok tasarruf yapabiliyorum.
- Pandemi öncesine göre daha az tasarruf yapabiliyorum.
- Tasarruf seviyemde bir değişiklik olmadı.
8. Pandemi sürecinden önce portföyünüzde ağırlığı en yüksek olan yatırım aracı:
- Nakit ve Vadeli Mevduat
- Döviz
- Altın
- Hisse Senedi
- Tahvil, Bono ve Yatırım Fonları
- Diğer
9. Pandemi sürecinde portföyünüzde ağırlığı en yüksek olan yatırım aracı:
- Nakit ve Vadeli Mevduat
- Döviz
- Altın
- Hisse Senedi
- Tahvil, Bono ve Yatırım Fonları
- Diğer
10. Pandemi sürecinde portföyünüzdeki DÖVİZ varlıklarınızın oranı nasıl etkilendi?
- Etkilenmedi, aynı oranda döviz varlığı tutuyorum.
- Döviz varlıklarımı % 0-20 oranında arttırdım.
- Döviz varlıklarımı % 20-50 oranında arttırdım.
- Döviz varlıklarımı % 50'den fazla oranda arttırdım.
11. Pandemi sürecinde portföyünüzdeki ALTIN varlıklarınızın dağılımı nasıl etkilendi?
- Etkilenmedi, aynı oranda altın varlığı tutuyorum.
- Altın varlıklarımı % 0-20 oranında arttırdım.
- Altın varlıklarımı % 20-50 oranında arttırdım.
- Altın varlıklarımı % 50'den fazla oranda arttırdım.

12. Pandemi sürecinde portföyünüzdeki HİSSE SENEDİ oranı nasıl değişti?
- Hisse senedi yatırımlarım bulunmuyor.
- Değişmedi, pandemi öncesi ile aynı oranda hisse senedi yatırımı yapıyorum.
- Hisse senedi yatırımlarımı % 0-20 oranında arttırdım.
- Hisse senedi yatırımlarımı % 20-50 oranında arttırdım.
- Hisse senedi yatırımlarımı % 50'den fazla oranda arttırdım.
13. Pandemi sürecinden portföyünüzün TAHVİL/BONO/YATIRIM FONU dağılımı nasıl etkilendi?
- Etkilenmedi, aynı oranda Tahvil, Bono ve Yatırım Fonu yatırımı yapıyorum.
- Tahvil, Bono ve Yatırım Fonu yatırımlarımı % 0-20 oranında arttırdım.
- Tahvil, Bono ve Yatırım Fonu yatırımlarımı % 20-50 oranında arttırdım.
- Tahvil, Bono ve Yatırım Fonu yatırımlarımı % 50'den fazla oranda arttırdım.
14. Pandemi sürecinde yatırımlarınızın değeri TL nominal olarak nasıl değişti?
- % 0-20 arasında değer kaybetti.
- % 20'den fazla değer kaybetti.
- % 0-20 arasında değer kazandı.
- % 20'nin üzerinde değer kazandı.
15. Pandemi süreci, finans piyasalarına olana güveninizi hangi oranda etkiledi?
- Hiç etkilemedi. Pandemi öncesi gibi yatırım yapmaya devam ediyorum.
- Biraz etkiledi. Portföyümdeki riskli varlıkların oranını azalttım.
- Tamamen etkilendim, bundan sonra riskli varlıklara yatırım yapmayı düşünmüyorum.
16. Covid 19 sürecinde daha önce hiç bulunmadığınız yeni yatırım alanlarına yatırım yaptınız mı?
- Döviz
- Altın
- Hisse Senedi
- Bono, Tahvil ve Yatırım Fonları
- Vadeli Piyasalar
- Gayrimenkul
- Kripto Paralar

DEĞERLİ KATKILARINIZDAN DOLAYI ÇOK TEŞEKKÜR EDERİZ.

